

OM ÖVERSÄTTNING AV IDIOM

Idiom i Juha Itkonens roman *Anna minun rakastaa enemmän* och i
dess svenska översättning

Kandidatavhandling

Minna Raatikainen

Jyväskylä universitet

Institutionen för språk

Svenska språket

22.3.2011

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Minna Raatikainen	
Otsake: Om översättning av idiom: idiom i Juha Itkonens roman <i>Anna minun rakastaa enemmän</i> och i dess svenska översättning <i>Låt mig älska mer</i>	
Aine: ruotsin kieli	Kandidaatin tutkielma
Vuosi 2011	Sivumäärä 28
<p>Tutkielman tavoitteena oli selvittää, kuinka idiomit oli käännetty romaanissa Anna minun rakastaa enemmän ja ruotsinnoksessa Låt mig älska mer. Tarkemmin, tarkoituksena oli ottaa selvää, miten paljon alkuperäinen ja käännetty romaani sisältää idiomeja ja kuinka idiomien käännökset soveltuvat teorian mukaiseen käännösluokitteluun. Perustana on hypoteesi siitä, että idiomit käännetään kaunokirjallisessa teoksessa tunnelman ja saman lukukokemuksen säilyttämiseksi idiomilla aina, kun se on mahdollista.</p> <p>Tarkoituksena oli kartoittaa myös käännösprosessin kolmen vaiheen, analyysi, siirto ja muotoilu, vaikutus kääntäjän idiomeita koskevaan käännöstyöhön.</p> <p>Metodina oli käytetty idiomien säännöllistä poimintaa ensin alkuperäisestä suomalaisesta romaanista. Seuraavaksi verrattiin ruotsinnokseen kohtia, joissa idiomit esiintyy. Lisäksi ruotsalaisesta käännösromaanista poimittiin järjestelmällisesti kaikki idiomit ja verrattiin näitä kohtia alkuperäisen romaanin kanssa. Analyysi oli kvalitatiivista kvantitatiivisella vivahteella.</p> <p>Tutkimustulokseksi selvisi, että suurimmaksi osaksi normaali-ilmaus käännettiin idiomilla romaanissa Anna minun rakastaa enemmän ja sen ruotsinnoksessa. Idiomien kääntäminen idiomilla muodosti toiseksi suurimman luokan. Pääteltävissä on, että suomen ja ruotsin idiomit eroavat toisistaan siinä määrin, että on varmempaa käyttää sopivaa idiomia normaali-ilmauksen kääntämiseksi. Näin romaanin tunnelma pysyy samana.</p>	
Avainsanat: idiom översättningsvetenskap översättning översättningsprocess skönlitteratur Itkonen, Juha	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Aallon kirjasto	
Muita tietoja:	

INNEHÅLL

1	INLEDNING.....	4
2	BAKGRUND.....	5
2.1	Översättningsvetenskap.....	5
2.2	Översättande – möjligt eller omöjligt?.....	5
2.3	Översättningsprocess.....	7
2.3.1	Analyskedet.....	7
2.3.2	Överföringsskedet.....	9
2.3.3	Bearbetningsskedet.....	12
2.4	Begreppet idiom.....	13
2.5	Att översätta idiom.....	14
3	MATERIAL OCH METOD.....	15
3.1	Romanen som primärlitteratur.....	15
3.2	Om författaren.....	15
3.3	Kvalitativ metod med kvantitativa drag.....	15
3.4	Hur insamlades materialet?.....	16
4	RESULTAT.....	16
4.1	Idiom i materialet.....	16
4.2	Att översätta ett idiom med ett idiom.....	17
4.3	Att översätta ett idiom ordagrant.....	19
4.4	Att översätta ett idiom med ett förklarande normaluttryck.....	20
4.5	Att översätta ett normaluttryck med idiom.....	21
5	DISKUSSION.....	23
6	AVSLUTNING.....	26
	LITTERATUR.....	28

1 INLEDNING

Denna kandidatavhandling handlar om översättning av idiom. Fast idiom kan sägas vara mätaren av språkkunskap (Kari, 1993), har man relativt lite forskat i idiom och deras översättande inom språkvetenskap. De idiomatiska uttrycken är språkspecifika och därför formar ett intressant, utmanande och kanske även ett svårt forskningsområde. Man har inte över tiden fått någon konsensus om vad som är ett idiom så därför kommer begreppet idiom att diskuteras ingående. Svaret till frågan varför idiom används kommer att behandlas i teoridelen där också begreppet översättningsvetenskap klagörs.

Jag har litteratur som biämne och är intresserad av översättning av idiom från finska till svenska särskilt i skönlitteraturen eftersom man framför allt försöker skapa stämningar och påverka läsarens känslor i en konstnärlig text. Idiom anses vara någonting sådant som är djupt inne i språkets betydelse. Det har konstaterats att ju bättre man kan språk desto viktigare är det att behärska idiom rätt och desto mer behöver man idiom (Kari 1993: 7).

Syftet med denna avhandling är att undersöka hur idiom har översatts i romanen *Låt mig älska mer*. Min hypotes är att idiom översatts så långt som möjligt med idiom i Juha Itkonens (2005) roman *Anna minun rakastaa enemmän* och i dess svenska översättning *Låt mig älska mer* för att samma stämning skulle bevaras. Mitt material består av alla systematiskt excerperade och insamlade in idiomatiska uttryck i båda romanversionerna.

I följande kapitel (kapitel 2) kommer jag att diskutera kort om översättande överhuvudtaget är möjligt och vad som är avgörande när man definierar översättning. Vidare kommer översättningsprocessen att grundligt redogöras för i denna teoridel. I kapitel 3 presenterar jag mitt forskningsmaterial och den metod som jag har använt. Sedan presenteras och behandlas undersökningsresultaten noggrant i kapitel 4. I kapitel 5 diskuterar jag kritiskt denna avhandling. Avslutning och förslag om möjliga framtida studier följer i kapitel 6.

2 BAKGRUND

I detta kapitel presenterar jag bakgrunden för min studie. Först kommer jag att utreda vad som menas med begreppet *översättningsvetenskap* (avsnitt 2.1). Sedan granskar jag om *översättande* överhuvudtaget är möjligt (avsnitt 2.2) och vad begreppet *översättningsprocess* innehåller (avsnitt 2.3). Efter dessa (avsnitt 2.4) ska jag diskutera begreppet *idiom* och hur idiom används. Översättning kommer att granskas ur idiomens synvinkel därför att översättning och idiom är i mycket nära samband med varandra .

2.1 Översättningsvetenskap

Man har relativt lite forskat i översättningsprocessen och utgångstexterna i vetenskapligt baserad översättningsteori eftersom studiet började så sent som på 1950-talet. Nida som hade bibelöversättningsarbete som utgångspunkt, anses vara en av banbrytarna inom översättningsteorin (Ingo 1990: 11). I början, på 1950- och 1960- talen, talade man om översättningsteori. Nida (1964, refererad i Ingo) ägnade sig åt att undersöka själva översättningsprocessen. Nidas viktigaste insikt var onekligen att han tog som sin utgångspunkt en beskrivning av översättningen som gick ut på att språkets ytstruktur uppstår ur språkets djupstruktur. Man använder nuförtiden termen översättningsvetenskap när man syftar på allt vad översättnings-forskning samt översättningsteorin formar. Termen översättningsteori syftar numera endast på det område som utvecklar och behandlar olika översättningsvetenskapliga teorier. Översättningsvetenskapen baserar sig på element från olika vetenskapsområden såsom filologi, lingvistik och informationsteori (Ingo 1991: 10-11).

2.2 Översättande – möjligt eller omöjligt?

Påståendet att översättning är omöjligt, är urgammalt: redan antikens stora författare Marcus Tullius Cicero och renässansens berömda författare Dante Alighieri misstänkte att översättande inte kan vara möjligt. Å andra sidan är det stora antalet översättningslitteratur bevis på att översättande är möjligt (Ingo 1990: 15). Vad man ska tro? Det är avgörande vad som avses med översättning dvs. hur man definierar begreppet *översättande*, vilka krav sätter man upp för översättningen och vilket slags text det är fråga om när man tänker på

översättandes möjlighet och omöjlighet. Språket är inte bara form och betydelse utan ingår också ett pragmatiskt element från filosofi (Ingo 1990: 18).

Översättning är vanligtvis omöjligt om man vill bevara både källtextens form och betydelse, dvs. att spegelbildöversättning är en omöjlighet. En av orsakerna är att förhållandet mellan ord och referent, dvs. saken till vilken det språkliga uttrycket hänvisar, är arbiträrt både i källspråket och i målspråket. Segmenteringen av erfarenheter i språkliga symboler sker på olika sätt i olika språk och språken har inte samma grammatikaliska struktur. Dessutom varierar förstås också erfarenhetsvärlden och bakgrundsmiljön hos människor som talar olika språk (Ingo 1990: 22-23).

Att en spegelbildöversättning är en omöjlighet innebär i praktiken att översättning inte kan förbli endast på språklig nivå eftersom språket ju är en väsentlig del av en konkret verklighet. Språk är social åtgärd. Man behöver encyklopedisk information om denna del av verklighet som originaltexten handlar om för att översättning ska vara möjlig. När översättningen anses som överföring av information eller ett semantiskt innehåll från ett källspråk till ett målspråk, är översättningen möjlig. Attityden till översättning och översättningar har ändrats med tiden. I upplysningstiden var litteraturöversättningar mycket fria: det fanns inte någon åtskillnad mellan egen diktning och översättning. Men när nyhumanismen föddes i slutet av 1770-talet, förutsattes det nästan att man måste märka att texten är översättning (Ingo 1990: 23).

Nuförtiden försöker man gå den gyllene medelvägen, när man framhåller ”att överföring av betydelse skall gå före överföring av form” (Ingo 1991: 12) ”och att ett idiomatiskt målspråk går före absoluta formkrav” (Ingo 1991: 20-21). Denna medelväg grundar sig på informationsteori och Houses (1977, refererad i Ingo) modell för översättningskritik.

Begreppet *översättning* innebär nuförtiden mycket mer än tidigare och Ingo (2007: 15) definierade begreppet på följande sätt: ”Översättning är att på målspråket uttrycka det som uttrycks på källspråket på ett pragmatiskt, stilistiskt, semantiskt och strukturellt välfungerande och även med hänsyn till situationella faktorer så långt som möjligt likvärdigt sätt”.

2.3 Översättningsprocess

Rossi-Pokela (2001:19) hänvisar till Sorvali (1983) när hon klargör att man med *översättningsprocess* som begrepp betecknar denna procedur vars resultat en översättningsmotsvarighet är. Det finns tre skeden i översättningsprocessen: *analys*, *överföring* och *bearbetning*. Dessa följer kronologiskt varandra men på ett flexibelt sätt. Jag anser att det är nyttigt att känna till olika skeden av översättningsprocessen. Då kan man förstå bättre vilka faktorer som har påverkat översättarens val att översätta idiom t.ex. i en roman.

2.3.1 Analysskedet

Det första skedet är analysskedet. Den noggranna analysen av originaltexten är basen för all översättning. Översättaren måste ju känna mångsidigt och grundligt denna text som han ska översätta för att han skulle lyckas i sitt översättningsarbete. En noggrann analys hjälper översättaren att finna betydelsemotsvarigheter som är semantiskt exakta i överföringsskedet. Dessutom underlättar analysen också i textens bearbetningsskede att man skulle träffa rätt stil. Originaltexten måste granskas ur olika synvinklar för att analysskedet skulle bli tillräckligt ingående. Analysskedet består åtminstone av fem följande analystyper: förberedande textanalys, grammatisk analys, semantisk analys, stilanalys och pragmatisk analys. Översättaren lär känna originaltexten vid den förberedande textanalysen som helt enkelt innebär en noggrann genomläsning (Ingo 1991: 93-94).

Översättaren identifierar originaltextens konstituenten, dvs. bokstavliga betydelser och klargör deras förhållande till varandra vid *den grammatikaliska analysen*. I sin enklaste form är denna en traditionell satsanalys (Ingo 1991: 96-97). Enligt Rossi-Pokela (2001: 20) är det vid den traditionella satsanalysen alltid fråga om enbart ytstrukturen. Vanligtvis räcker det inte utan uppmärksamhet måste fästas vid djupstrukturen eftersom källspråket och målspråket där strukturellt står närmare varandra.

I den semantiska analysen betraktas det betydelsebärande i texten. Med detta betydelsebärande avses de enskilda uttrycken, orden och morfemen. Det är väsentligt för översättarens arbete att grundligt klarlägga textens betydelsekomponenter. En omständlig

överföring av betydelse från källspråk till målspråk är nämligen översättarens huvuduppgift. I allmänhet har man för vana att i ordens betydelse särskilja två grundelement: dels denotation (grundbetydelse), dels konnotation (associationsinnehåll) (Ingo 1991: 121-122).

Förhållandet mellan ord och referent, är konventionellt. Därför är det naturligt att segmentering av erfarenheter och den omgivande världen i språkliga symboler eller ord är mycket olika i olika språk. Det är osannolikt att ett visst betydelsefält i de flesta språken skulle lexikaliseras, alltså täckas av lika många och på samma sätt avgränsade symboler, på samma sätt. Det finns skillnader i gestaltning vad gäller abstrakta men också konkreta föremål eftersom vissa livsområden och sakförhållanden är mer centrala och viktiga i ett språk än i ett annat. Detta innebär att det finns olika lexikaliseringssätt i olika språk och därför måste översättaren göra en grundlig denotationsanalys av orden (Rossi-Pokela 2001: 21; Ingo 2007: 88-89).

Konnotationsanalysen hör ytterligare till den semantiska analysen. Vid sidan av grundbetydelse har många ord ett känslvärde, en konnotation. De väcker antingen positiva eller negativa känslreaktioner hos oss. Konnotationerna hör till ord eller idiom, intonationen och stilen (Ingo 1991: 143). Samma referent kan på språklig nivå ha många ordmotsvarigheter av vilka några är känsloladdade medan andra inte är. Översättaren bör känna till de känslvärden dvs. konnotationer som är vanliga i målspråket fast känslvärdena kan vara mycket individuella. Översättaren borde syfta till denna ideallösning där översättningsmotsvarighetens konnotation är likvärdig med källspråkets ord. Farorna lurar ändå där: ”översättningsmotsvarigheten kan vara mildrare och mera förskönande eller grövre och mera negativ än ordet i originaltexten” (Ingo 1991: 143-145).

Man drar nytta av alla de övriga analyskedena vid den stilistiska analysen. Saukkonen (1984, refererad i Ingo) har konstaterat att ”stilen är inget smycke utan ett passande uttryck i en given situation”. Översättarens skyldighet är att på ett konsekvent sätt ge akt på stilen i en text. Man måste också ta hänsyn till att formens och stilens betydelse varierar mycket beroende på ursprungstexten. Stil har definierats på många olika sätt: i allmänhet har man utgått från faktumet att samma sak kan uttryckas på olika sätt. Följaktligen formar stilen summan av de uttryckssätt som förekommer i texten. Författaren gör val bland de synonyma lexikala och

grammatikaliska uttryckssätt som språket erbjuder. Stilen avses vara resultat av detta val. Ända sedan antikens dagar har man brukat skilja på hög, normal och låg stil, men med tiden har de olika stilarterna närmast sig varandra. Numera talas ofta bara om två huvudstilar, skönlitterär stil och sakstil (Ingo 1991: 151-152).

Den sista delen av analyskedet är pragmatisk analys. Huvudsakligen syftar man att garantera att den nya översatta texten faktiskt fungerar utan problem i en kommunikationssituation i den nya språk- och kulturmiljön. Författaren har skrivit sin text i vissa förhållanden i en viss kulturkrets (Ingo 1991: 159). Sändarens och mottagarens livsmiljö, skriftlig tradition, moraluppfattning osv. kan anses vara likadana till sin grundnatur. I texten sker förändringar i kultur relationer när den översätts. Översättaren är tvungen att modifiera budskapet (t.ex. skapa nya termer) och utjämna språkligt-konventionella skillnader och skillnader i kultur och bildning vilka på språklig nivå orsakar tillägg och förklaringar. Textens funktion är viktig vid all översättning. I den pragmatiska analysen ingår också identifiering av bildspråk och idiomatiska och s.k. stelnade uttryck och fraser. Dessa bör inte översättas med semantiska utan pragmatiska motsvarigheter (Rossi-Pokela 2001: 24, Ingo 1991: 158-164).

2.3.2 Överföringskedet

Det följande och andra skedet i processen är överföringskedet. Överföring är utan tvivel den mest svårgripbara av översättningsprocessens tre skeden. Detta skede är mycket väsentligt för översättningen. Här överförs det källspråkliga textmaterialet, som översättaren punktligt har analyserat, till målspråket. Det kan ännu inte beskrivas vad som sker i översättarens hjärna i detta skede. Skrivna text uppkommer ännu inte eftersom arbetet i detta skede sker i översättarens hjärna. Överföringen sker på en kärnsatsnivå eller på en mellanstrukturnivå (Ingo 1991: 165).

Att överföring sker på mellanstrukturnivån innebär två betydande fördelar jämfört med överföring på ytstrukturnivå. Dessa fördelar är att språken liknar varandra mer på djupare nivåer än på ytan och relationerna mellan konstituenterna i källtexten är enklare och tydligare. Resultatet av överföringsprocessen är semantiskt exakt men i fråga om formen behövs ännu den slutliga formuleringen. Det handlar fortfarande om en målspråklig motsvarighet till

källspråkets text på djup- eller mellanstrukturnivå. Dessa råöversättningar i översättarens hjärna fungerar som en utgångspunkt eller bas för bearbetningsskedet (Ingo 1991: 165-166). Det förutsätter om översättaren att ändra originaltextens lösningar på något sätt när han överför ett budskap från ett språk till ett annat och formulerar det till en flytande målspråklig text. Inom översättningsvetenskapen har man börjat klassificera eller kartlägga de förändringarna som sker vid översättning. Man kan närma sig problemet utgående från lingvistisk översättningsteoris, kontrastiv språkforsknings och jämförande stilistik synsätt (Ingo 1991: 168).

Det lingvistisk- översättningsteoretiska synsättet indelar de förändringar som sker vid översättningar i nivåbyte och kategoribyte. Ett *nivåbyte* sker ”när något textelement i originaltexten får sin målspråkliga motsvarighet på en helt annan lingvistisk nivå” (Ingo 1991: 169). I praktiken förekommer sådana byten mellan den grammatikaliska och den lexikala nivån. Vad gäller språkets olika nivåer finns det en skillnad mellan svenskans och finskans sätt att markera objektets aspekt. Jfr: (Ur Ingo 1991: 170)

(1)	fi. Tuomioistuin on käsitellyt juttua.	sv. Domstolen har behandlat målet (I. har haft upp målet till behandling).
(2)	fi. Tuomioistuin on käsitellyt jutun.	sv. Domstolen har slutbehandlat målet (I. avslutat behandlingen av målet).

I finskan kan man i alla tempusformer uttrycka dels en resultativ handling och dels en irresultativ handling med att använda akkusativ eller partitiv som objektskasus. I (1) är det fråga om en irresultativ handling och man använder partitiv som objektskasus. I (2) gäller det en resultativ handling därför att handlingen leder till ett klart slutresultat (’ärendet/målet var slutbehandlat’) och således kan akkusativobjekt används. Eftersom min studie handlar om idiomöversättning, är det viktigt att redogöra generellt hurdana är grammatikaliska översättningsregler. Översättaren måste välja antingen akkusativ eller partitiv som objektskasus beroende på handlingens resultativitet och irresultativitet. Med ett *kategoribyte* avses alla de avvikelser från en formell motsvarighet som inte är nivåbyten men som framgår

i en översättning. Exempel om kategoribyte är *strukturbyte* som på satsnivå föreligger vid översättning mellan finska och svenska t.ex. i satspar: (Ingo 1991: 169-171).

(3)	Miehen täytyy ostaa auto.
advl pred. subj. obj. | Mannen måste köpa bilen.
subj. pred. (obj.) obj. |
|-----|--|---|

Lado (1957, refererad i Ingo 1991: 174-177) representerar *det språkkontrasterande synsättet* och utgår från det faktum att språket innehåller olika medel som man använder vid sidan av morfemen som signaler i den grammatikaliska strukturen. Sådana medel är grammatiska ord, flexion, ordföljd, kongruensfenomen, intonation, paus och tryck. Skillnaderna mellan språken kan man klassificera utgående om det finns likadana medel i båda språken eller om det finns övergång till andra medel. Några exempel:

(4)	fi. kuka tulee	sv. vem kommer
(5)	fi. Poika antoi tytölle kirjan.
Tyttö antoi pojalle kirjan.	sv. Pojken gav flickan en bok.
Flickan gav pojken en bok.
(6)	sv. Är du sjuk? (fi. Oletko kipeä?)
(Jfr. Du är sjuk.)	fra. Tu es malade?
(Jfr. Tu es malade.) (Ur Ingo 1991: 174-175.)

I (4) uppvisar båda språken samma slags medel, de grammatiska hjälporden *kuka* och *vem*. I (5) har svenskans ordföljd används i stället för finskans flexion. I (6) har svenskans ordföljd ersatts med frågeintonationen i franskan (Ingo 1991: 174-175).

Enligt *det jämförande stilistiska synsättet* särskiljer man sju centrala översättningsmetoder som fungerar ”samtidigt både som ett slags gardering av översättningens exakthet och som ett klassificeringssystem för de förändringar som sker vid översättning” (Ingo 1991: 178). De tre första är direkta och de fyra sista indirekta metoder. Man kan särskilja direkt lån, översättningslån och direkt översättning vid *de direkta metoderna*. Det mest noggranna sättet att översätta är att inte översätta alls dvs. översättaren använder källspråkets term eller ord som *lånord*. Användningen av lånord kan orsakas av flera skäl: en ny uppfinning har ännu inte någon benämning i målspråket eller det finns en lexikalisk lucka i målspråket. Genom att göra ett *översättningslån* med en direkt översättning av två- och flerdelade sammansatta ord eller ordgruppers led får översättaren en målspråklig motsvarighet, som för språkbrukare är lätt att behärska och kommer nära källspråkets uttryck. I *den direkta översättningen*, ”normal

översättning” är det fråga om en bokstavlig översättning. I allmänhet är det omöjligt att översätta exakt eftersom en sådan översättning kan vara obegriplig på målspråket eller förmedla en annan betydelse på grund av språkens strukturella olikheter (Ingo 1990: 209-212).

Till *de indirekta metoderna* hörs transposition, modulation, ekvivalens och adaptation. *Transposition* betyder sådan textöversättning som omfattar ett byte av ordklass men leder inte till ett byte av betydelse. *Modulation* är en variation av budskapet som betyder att samma sak ses ur ett annat perspektiv. Vid ett *ekvivalensfall* kan texten beskriva samma situation genom att utnyttja helt avvikande semantik, strukturer och stilmedel. Dyliga fall är vanligtvis idiom, klicheer, ordspråk osv. Vid *adaptation* används två olika situationer för att beskriva samma slags företeelser. När den beskrivna situationen är okänd i målspråket, måste den ersättas med en situation som är likvärdig. T.ex. har *köttbullar* sannolikt likvärdig dvs. samma symbolvärde för en svensk som *kalakukko* har för en person från landskapet Norra Savolax i östra Finland. (Rossi-Pokela 2001: 28, Ingo 1990: 212-218).

Efter att översättaren i den pragmatiska analysen har noterat de ställen i originaltexten som inte kommer att fungera på målspråket i direkt översättning, går han eller hon redan i överföringsskedet in för att bearbeta dessa ställen på ett sådant sätt att de får en lämplig form och ett lämpligt innehåll. På dessa *pragmatiska särfall* är idiom ett exempel (Ingo 1991: 200, 208).

2.3.3 Bearbetningsskedet

I det sista skedet, bearbetningsskedet, får översättningen sin slutliga form. De semantiskt noggranna råkopior till översättningar bearbetas till en idiomatisk målspråklig text, som stilistiskt motsvarar originaltexten. Översättaren måste följa en färdig modell som författaren till originaltexten har valt. Översättaren är ibland tvungen att avvika från källspråkets textstrategi, eftersom språken har olika strukturer och olika sätt att linearisera texter. En avvikande textstrategi bör användas t.ex. när den källspråkliga översättningen är dålig på pragmatiskt sätt eller oklart på semantiskt sätt (Ingo 1990: 250-251, 255-256). Man kan tänka sig att idiomatiska uttryck i skönlitteratur borde bevaras för stämningens skull. I

bearbetningsskedet silas de uppgifter analysen gett om utgångstexten vidare till målspråket genom det filter som skapas av språk- och kulturnormer (Ingo 1990: 272).

2.4 Begreppet idiom

I tidigare undersökningar har det varit svårt att nå en konsensus om definition av idiom. Eftersom idiom liknar mycket ordspråk, kan det vara förvirrande att skilja dessa två från varandra. Jag lade märke till denna oklarhet när jag fortskred i mina litteraturstudier och blev intresserad av idiomundersökning. I NSSO (1986) definieras idiom som ”fast uttryck vars innebörd inte framgår av de ingående ordens betydelse”. Idiom är någonting vars innebörd man inte skulle förstå även om man kände enstaka ordens betydelse. En fast ordförbindelse ska vara lexikaliserad för att vara idiom. Med lexikaliserad fras anses ett fast uttryck som har sammanfattningsaccent men inte en helt härledbar betydelse (Skog- Södersved, Malmqvist 2007: 319).

Clausen (2005) tycks ha avancerat längre än tidigare forskare när han förklarar att idiom vanligtvis utgör en del av en sats, har minst en metafor och inte är semantiskt härledbara (Skog- Södersved, Malmqvist 2007: 323).

Det finns både *hel-* och *delidiom*. Delidiom är idiom där bara kontexten kan avgöra innehållet. Delidiom kan man använda bildligt och kalla metaforer. Dessutom kan dessa delidiom användas också ordagrant. Medan man i delidiom kan spåra någonting från den ursprungliga betydelsen i den bildliga betydelsen, har den ursprungliga betydelsen försvunnit helt och hållet i helidiom. Sådana helidiom behöver inte en viss kontext för att ha en metaforisk betydelse. Exempel på delidiom är det finska idiomet ”*puhua ohi suunsa*” (’att prata bredvid munnen’) som betyder ’att tala för mycket; att tala om något som inte borde nämnas’. ”*Nauraa selän takana*” (’skratta bakom någon rygg’) är exempel på delidiom i verket *Anna minun rakastaa enemmän*. Det betyder ’att tala illa om någon’. Helidiom kan användas bara bildligt. Exempelvis är ”*puhua puuta heinä*” (’att prata dravel’) ett helidiom i betydelsen ’prata i vädret’ (Rossi-Pokela 2001: 12). I romanen *Anna minun rakastaa enemmän* är helidiom t.ex. ”*saada itsensä kasaan*” i betydelsen ’att samla sig’ och ”*hypätä oravanpyörästä*” i betydelsen ’lämna det brådslande arbetslivet’.

De idiom som översättaren i målspråket har använt för att ersätta idiom i källspråket kan uppdelas i tre grupper: *genomskinliga* är idiom där bilden, som den litterära betydelsen skapar, är klart länkad till den figurativa. Det finska idiomet ”*lyödä lappu luukulle*” (‘*sätta lapp på luckan*’) är exempel på detta. *Semi-transparenta* idiom är uttryck där den litterära betydelsen ger en antydning om den figurativa meningen. Finskans ”*pitää kiirettä*” (‘*dra inte precis benen efter sig*’) är exempel på semi-transparenta idiom. Den sista gruppen utgörs av *ogenomskinliga* eller *opaka* idiom där motivering bakom den figurativa meningen är omöjlig att upptäcka utan att känna till etymologin (Mäntylä 2004: 29). Det finska idiomet ”*pitkin hampain*” (‘*inte utan avsmak*’) är ett opakt idiom.

Nya idiom uppstår hela tiden. Ofta blir ett uttryck idiom när dess betydelse övergår från konkret till abstrakt (Kari 1993: 7). Vi använder idiom för att kunna uttrycka ett skeende på många olika sätt, fast det rationellt eller ekonomiskt sett är nästan slöseri. Till exempel är döden tabu i vår kultur och vi använder gärna omskrivningar i stället för att tala direkt om saken. Därför är det bra att man kan uttrycka begreppet *dö* på flera olika sätt. Idiom berikar och gör vårt språkbruk mångsidigare. Det är viktigt att känna till stilvärdet hos idiom eftersom idiom ofta är kontextbundna (Kari 1993: 9-10).

2.5 Att översätta idiom

Idiomatiska uttryck är specifika för varje språk och det är just detta som är det problematiska i översättningsarbetet. Översättaren bör ha tillräckligt yrkesskicklighet, utmärkta språkkunskaper och han måste ha en bra allmän språkbehärskning för att kunna behandla de idiomatiska uttrycken korrekt. Den pragmatiska behärskningen av båda översättningspråken är grundförutsättning för lyckat översättningsarbete. Hela det idiomatiska uttrycket är en lexikal enhet, ett lexem och översättaren måste behandla det som ett sådant i den semantiska analysen (Ingo 1991: 208-209). Mitt sätt att klassificera alla de insamlade idiomerna grundar sig på fyra följande officiella (Ingo 1991: 209-210) översättningslösningar: 1) *idiomet översätts med ett idiom*, 2) *idiomet översätts ordagrant*, 3) *idiomet översätts med ett förklarande normaluttryck*, 4) *ett normaluttryck översätts med ett idiom*.

3 MATERIAL OCH METOD

3.1 Romanen som primärlitteratur

För min studie använder jag som primärlitteratur Juha Itkonens (2005) roman *Anna minun rakastaa enemmän* och dess svenska översättning *Låt mig älska mer* (2008). Jag valde just denna roman därför att författaren är skicklig på att skriva prosa som är sanningsenlig och texten delvis är på skriftspråk och delvis på talspråk. Därför är det lätt att läsa.

Låt mig älska mer publicerades i 2005. Camilla Frostell har översatt romanen 2008. *Låt mig älska mer* är en känsligt skriven roman om en ung kvinnas, Suvi Vaahtera aka Summer Maple, väg till världsberömmelse på himmeln av popmusik. Det är en rörande historia om kärlek och desperat längtan. Rockstjärnan Summer Maple är Finlands mest framgångsrika sångerska, som alla älskar. Hon flyttar till USA och lever artistliv. En dag är hon försvunnen. Antti, hennes ex-pojkvän och hennes sångers ”du” drabbas hårt av nyheten. Han tänker tillbaka på tiden och till honom kommer det smärtsamma minnet av hur hon lämnade honom. Leena, Suvis mor saknar också sin dotter så mycket att hennes hjärta vill brista. Leena har sett sin flicka förändras, möta motgångar och blind idoldyrkan och på avstånd gör hon allt för att vara en del av Summer Maples nya liv. Men Leena känner att hon aldrig når riktigt ända fram.

3.2 Om författaren

Juha Itkonen är en 36 år gammal finsk författare som är en av de mest framgångsrika unga finska författarna. Han har blivit minst två gånger nominerad för Finlandiapriset och han har vunnit finska statspriset för litteratur år 2006 med just denna roman, *Låt mig älska mer*.

3.3 Kvalitativ metod med kvantitativa drag

Jag excerperade materialet och samlade systematiskt in alla idiomatiska uttryck i de båda romanversionerna. Materialet består å ena sidan av de idiom som förekommer i den autentiska, finska, romanen samt deras översättningar och å andra sidan av idiom i den svenska översättningen och deras normalspråkliga motsvarigheter i det finska originalet.

Metoden som jag kommer att använda är kvalitativ med kvantitativa drag eftersom jag anger några siffror som hjälper att klargöra fördelningen mellan olika idiom.

3.4 Hur insamlades materialet?

Jag började min studie med att läsa hela romanen på finska två gånger. På andra läsningsgången excerperade jag alla de idiomatiska uttrycken och skrev dem på datorn. Sedan läste jag den svenska översättningen noggrant och jämförde de finska idiomatiska uttrycken med deras översättning. Dessutom samlade jag in alla idiomatiska uttryck från den svenska romanversionen och jämförde dem med de finska versionerna för att se om de var översatta som normaluttryck eller inte. De idiomböcker som jag använde mig var *Suurella sydämellä ihan sikana - Suomen kielen kuvaileva sanakirja* (Muikku-Werner, Jantunen, Kokko 2008), *Svenska idiom: 4,500 vardagsuttryck* (Luthman 2002), *Naulan kantaan - nykysuomen sanakirja* (Kari 1993), *Svenska här och nu - Ruotsalaisuomalainen idiomisanakirja* (Kari 1993) och *Målande uttryck - En liten bok med svenska idiom* (Wiman 1989).

4 RESULTAT

I det följande kommer jag att presentera resultaten. Först presenterar jag de fyra kategorierna dvs. sätten att översätta idiom. Sedan behandlar jag resultaten kategori för kategori med exempel på idiom från mitt material.

4.1 Idiom i materialet

Materialet består av idiom som systematiskt har insamlats från primärlitteraturen, romanen *Låt mig älska mer*. Först samlade jag in alla finska idiom som antingen hade ett svenskt idiom eller ett svenskt normaluttryck som översättningsmotsvarighet. Sedan samlade jag in alla svenska idiom som hade ett finskt normaluttryck som motsvarighet.

I tabell 1 presenteras hur många idiom som påträffades i primärlitteraturen som helhet och hur många enskilda idiom som förekom mer än en gång. Dessa antal är under rubriken *förekomst* i tabell 1. *Fall* innebär i sin tur antal där jag har räknat med de idiomatiska och

normaluttrycken som helhet. Det vill säga att om något idiom *förekommer* tre gånger, har det räknats bara en gång i *fall* -kolumnen i tabell 1. Av tabell 1 framgår alla fyra sätt att översätta idiom och deras antal samt andel i materialet.

Tabell 1. Översättande av idiom i materialet

Översättningssätt	Fall	%	Förekomst	%
Idiomet översätts med idiom	121	34,8	131	25,5
Idiomet översätts ordagrant	20	5,7	20	3,9
Idiomet översätts med ett normaluttryck	63	18,1	63	12,3
Normaluttryck översätts med idiom	144	41,4	299	58,3
Totalt	348	100	513	100

Tabell 1 visar att de båda romanversionerna *Anna minun rakastaa enemmän* och *Låt mig älska mer* innehåller sammanlagt 513 förekomster av uttryck som enligt definitionen på sidan 13 kan kallas idiom. Det finns 348 olika (finska och svenska) idiom i materialet och 14 idiom förekommer flera gånger. Alla de idiom som är med i tabell 1 kommer att indelas i olika grupper med hänsyn till hur de översätts. Man kan också tala om *översättningslösningar* när man syftar på dessa grupper.

4.2 Att översätta ett idiom med ett idiom

Idiomen representerar det mest färgstarka, uttrycks kraftiga och tankeväckande ordförrådet hos varje enskilt språk, den innersta naturen av språket. Översättarens uppgift är att i görligaste mån bevara uttrycks kraften och de stilistiska särdragen hos originaltexten (Ingo 1991: 209). Rossi-Pokela (2001: 34) klargör att de språkliga elementen i det källspråkliga uttrycket eller den motsvarande eller liknande språkliga bilden inte är avgörande när ett idiom i källspråket översätts med ett idiom i målspråket. Dessutom är idiomets funktion i källtexten det som avgör översättningsmotsvarigheten: ”Man ersätter källspråkets uttryck med ett målspråkligt uttryck som har samma funktion i källtexten” (Rossi-Pokela 2001: 34).

Av tabell 1 framgår att förekomster där ett idiom i källtexten har översatts med ett idiom utgör 25,5 % av fallen i materialet. Detta är ett oförväntat resultat eftersom min hypotes var att idiom översatts så långt som möjligt med idiom. De idiom som översättaren har använt i målspråket kan uppdelas i tre grupper: genomskinliga, semi-transparenta och ogenomskinliga eller opaka idiom (Mäntylä 2004: 29). Jfr.

(7)	fi. <i>pitää kiirettä</i> (s. 79)	sv. <i>dra inte precis benen efter sig</i> (s.99)
(8)	fi. <i>takoa kun rauta on kuumaa</i> (s.290)	sv. <i>smida medan järnet är varmt</i> (s.366)
(9)	fi. <i>haastaa riitaa</i> (s.120)	sv. <i>mucka gräl</i> (s.153)
(10)	fi. <i>jäädä kiinni</i> (s. 105)	sv. <i>åka fast</i> (s.132)
(11)	fi. <i>saada potkut</i> (s.106)	sv. <i>få sparken</i> (s.134)
(12)	fi. <i>antaa kaikkensa</i> (s.184)	sv. <i>ge järnet</i> (s.230)
(13)	fi. <i>nostaa kissa pöydälle</i> (s.109)	sv. <i>ta först tag i det här</i> (s.138)

Idiomet *jäädä kiinni* (10) har översatts med ett svenskt idiom *åka fast*. Detta svenska idiom som betyder 'bli gripen av polisen' hör till *genomskinliga idiom*, där bilden, skapad av den litterära betydelsen, är klart länkad till den figurativa. Man kan alltså grovt taget förstå vad sådana idiom betyder utan att veta sammanhanget dessa idiom förekommer i. Vidare är det svenska idiomet *mucka gräl* (fi. *haastaa riitaa*) (9) ett genomskinligt idiom. De båda finska och svenska idiomerna betyder 'försöka få igång ett bråk'. Idiomet *dra inte precis benen efter sig* (7) som översättaren har använt för att ersätta finskans *pitää kiirettä* är ett *semi-transparent idiom*. Dessa är uttryck där den litterära meningen ger en antydning om den figurativa meningen. Detta idiom betyder 'att inte gå långsamt'. Jag anser att också det finska idiomet *nostaa kissa pöydälle* (13) har översatts med ett semi-transparent idiom, *ta först tag i det här*. Med detta idiom menas att 'föra en ömtålig fråga på tal'. Den sista gruppen är *ogenomskinliga* eller *opaka idiom* där motiveringen bakom den figurativa betydelsen är omöjlig att upptäcka utan att känna till etymologin. Till exempel är det omöjligt att förstå betydelsen hos det svenska idiomet *smida medan järnet är varmt* (fi. *takoa kun rauta on kuumaa*) utan att känna till etymologin. Dessa båda idiomerna innebär 'ta tillfället i akt; utnyttja en chans'. Vidare är idiomerna *få sparken* (fi. *saada potkut*) i betydelsen 'bli avskedad' och *ge järnet* (fi. *antaa kaikkensa*) i betydelsen 'göra sitt yttersta, göra allt som är möjligt att göra' *ogenomskinliga idiom*.

4.3 Att översätta ett idiom ordagrant

Att översätta idiomet ordagrant lyckas sällan. I bästa fall kan översättaren skapa ett nytt idiom i målspråket eller använda ett begripligt uttryck. Ofta blir resultatet ändå ett uttryck som är främmande för målspråket. Om man översätter ett idiom ordagrant är det skäl att komplettera med ett tillägg som klargör den pragmatiska betydelsen hos uttrycket (Ingo 2007: 144).

Tabell 1 visar att fall såsom också förekomster där idiomet har översatts ordagrant formar 3,9 % av materialet. Detta antal innefattar också sådana fall där jag var något osäker om det var fråga om ordagrann översättningslösning eller översättning med idiom. Det är svårt att finna fullständig ordagranna översättningsmotsvarigheter till källspråkets uttryck, eftersom olika medel används i språken för att uttrycka samma sak. Jfr.

(14)	fi. <i>lumivyöry lähti liikkeelle</i> (s.209)	sv. <i>lavinen kommer i rörelse</i> (s.262)
(15)	fi. <i>olla myrskyn silmässä</i> (s.239)	sv. <i>vara i stormens öga</i> (s.302)
(16)	fi. <i>hypätä oravanpyörästä</i> (s.258)	sv. <i>hoppa av ekorrhjulet</i> (s.326)
(17)	fi. <i>olla samalla puolella</i> (s.87)	sv. <i>vara på samma sida</i> (s.110)
(18)	fi. <i>kirjoittaa sydänverellä</i> (s.206)	sv. <i>skriva med hjärteblod</i> (s.258)

De finska idiomerna och de ordagranna svenska översättningsmotsvarigheterna har samma betydelse. Finskans *lumivyöry lähti liikkeelle* (14) och svenskans *lavinen kommer i rörelse* betyder båda att någonting stort eller farligt sker snabbt. Jag var lite osäker om detta är idiom eller inte eftersom det är sant att lavinen verkligen kan komma i rörelse om det gäller om t.ex. snösituationen i Alperna. Men utan att veta sammanhanget kan man anse att detta är ett idiom. Det finska idiomerna *olla myrskyn silmässä* (15) betyder 'vara i den lugna mitten av kaos' på samma sätt som svenskans *vara i stormens öga*. De båda uttrycken i (16): *hypätä oravanpyörästä* och *hoppa av ekorrhjulet* är idiomatiska men det finska idiomerna har samtidigt också en ordagrann översättningsmotsvarighet. Båda har betydelsen 'lämna det brådskande arbetslivet'. Idiomerna *olla samalla puolella* (17) och dess svenska översättning *vara på samma sida* väckte något slags osäkerhet och misstänksamhet hos mig eftersom jag inte kunde få reda på om det är idiom eller inte. I alla fall betyder dessa båda uttryck 'försvara ngn; vara av samma åsikt med ngn'. De två uttrycken i (18) kan båda anses vara idiom. Men som den

svenska *skriva med hjärteblod* visar, har översättaren valt en ordagrann översättningslösning för det finska idiomet *kirjoittaa sydänverellä*. Båda betyder 'skriva någonting med hängivenhet; att ägna sig för att skriva'.

4.4 Att översätta ett idiom med ett förklarande normaluttryck

Översättaren tyr sig till denna lösning endast om man inte har lyckats finna en idiomatisk motsvarighet till källspråkets idiom efter en noggrann utredning. Detta översättningssätt får inte bli en standardlösning eftersom svagheten ligger först och främst däri att en uttrycksfull och njutbar originaltext blir blek och uttryckslös. Det är ödesdigert med tanke på stilen. Fördelar med denna lösning är semantiska och syntaktiska eftersom översättningen överför originaltextens information och dess språkliga dräkt är klanderfri, korrekt (Ingo 2007: 145).

Tabell 1 visar att 12,3 % var fall där idiomet hade översatts med ett förklarande normaluttryck. Det finns sammanlagt 63 förekomster där översättaren hade översatt idiomet från finska med ett normaluttryck till svenska. Detta betyder att det inte förekom några samma idiom med ett normaluttryck flera gånger. Det finns få sådana fall i de normaluttrycken som emellertid kan tänkas vara idiom.

Jfr.

(19)	fi. <i>vailla päätä tai häntää</i> (s. 34)	sv. <i>utan sammanhang</i> (s.39)
(20)	fi. <i>antaa luunappi</i> (s. 126)	sv. <i>banna ngn</i> (s.160)
(21)	fi. <i>perin juurin</i> (s.116)	sv. <i>ärkeborgerlig</i> (s. 148)
(22)	fi. <i>seisoa tyhjän panttina</i> (s. 327)	sv. <i>stå där som en idiot</i> (s. 413)
(23)	fi. <i>olla menneen talven lumia</i> (s.251)	sv. <i>vara överspelat</i> (s.316)

I exemplen (19)—(21) handlar det om formförändrade motsvarigheter medan verbet i exemplen (22)—(23) har bevarats densamma som i källspråket. *Vailla päätä tai häntää* betyder 'vara alldeles absurt' och i (19) har idiomet översatts med svenskans *utan sammanhang*. Idiomet i (20) *antaa luunappi* i betydelsen 'aga ngn' har fått ett vanligt svenskt verb *banna ngn* som sin översättningsmotsvarighet. I (21) betyder idiomet *perin juurin* 'utförligt, grundligt' och det har översatts med svenskans *ärkeborgerlig*. *Seisoa tyhjänpanttina* (22) betyder 'stå någonstans utan att ha någonting att göra' och detta idiom har man översatt med svenskans *stå där som en idiot*. Eftersom/om man anser att det svenska

normaluttrycket i (23) betyder *'stå där och känna sig vara dum'*, kan man tänkas att det emellertid är ett idiom. Idiomet i (23) *olla menneen talven lumia* betyder *'någon sak är redan gammal och bortglömd'*. Svenskan saknar ett motsvarande idiom och därför har idiomet översatts med ett förklarande uttryck *vara överspelat*, *'vara föråldrad'*.

4.5 Att översätta ett normaluttryck med idiom

För att översätta ett normaluttryck i källspråket med ett idiom som motsvarighet, krävs stor vakenhet av översättaren. En god översättare kan sprida in några nya idiom för att kompensera de förlorade fallen av idiom där man har varit tvungen att ersätta källtextens idiom med normaluttryck. Rossi-Pokela (2001: 37) påminner att översättaren kan kompensera på detta sätt när det är fråga om expressiva och åskådliga idiom. Denna smidiga översättningslösning av idiomerna är ett bra sätt att garantera den stilistiska balansen (Ingo 2007: 145).

Av tabell 1 framgår att 41,4% av alla förekomster formar fall där ett normalt uttryck har översatts med ett idiom. I Juha Itkonens roman finns det sammanlagt 299 ställen, 58,3 % av det valda materialet där översättaren har översatt originalets normalspråkliga finska uttryck med svenskspråkiga idiom. Dessa siffror visar att det finns flera idiom som översättaren använt många gånger. Fast jag inte förväntade mig detta resultat, är det sant att översättningens språk bli livligare när man översätter normala förklarande uttryck med idiom. Jfr.

(24)	fi. <i>ei kestä</i> (s.47)	sv. <i>stå inte ut</i> (s.57)
(25)	fi. <i>armahtaa</i> (s.20)	sv. <i>släppa någon från halstret</i> (s.21)
(26)	fi. <i>olla armeijassa</i> (s.52)	sv. <i>åka in i lumpen</i> (s.62)
(27)	fi. <i>kohottaa keskisormi</i> (s.24)	sv. <i>ge ngn fingret</i> (s.26)

Denotationen är korrekt i alla motsvarigheterna (24)-(27) så de är på det sättet semantiska fast de alla är också formförändrade. Finskans *ei kestä* i (24) har översatts med idiomet *stå inte ut*. I själva verket har man inte någon annan översättning för *ei kestä* i svenskan, om man vill säga att någon inte kan tåla någonting. I (25) har normaluttrycket *armahtaa* i betydelsen *'benåda'* översatts med idiomet *slippa någon från halstret*. På liknande sätt motsvarar normalspråkets *olla armeijassa* i (26) det svenska idiomet *åka in i lumpen* (ord för ord

ungefär 'falla in trasor'). Dessutom får finskans *kohottaa keskisormi* sin översättningsmotsvarighet i svenskan *ge ngn fingret*. Finskans normaluttryck *kohottaa keskisormi* har den ordagranna motsvarigheten 'höja upp långfingret'.

Idiomen i (24)- (27) förekommer bara en gång i romanen *Låt mig älska mer*, men det fanns också idiom, som påträffades flera gånger i texten. Jfr.

(28)	fi. <i>tavallaan</i> (s.27)	sv. <i>på sätt och vis</i> (s.30)
(29)	fi. <i>kokonaan</i> (s.21)	sv. <i>helt och hållet</i> (s.22)
(30)	fi. <i>täydellisesti</i> (s.249)	sv. <i>helt och hållet</i> (s.314)
(31)	fi. <i>täysin</i> (s.231)	sv. <i>helt och hållet</i> (s.291)
(32)	fi. <i>lakata olemasta</i> (s.28)	sv. <i>helt och hållet</i> (s.31)
(33)	fi. Kosketan varpailla kuumaa,
annan säären kadota vaahdon alle,
asetun altaanpäähän istumaan (s.86)	sv. Jag känner efter med tån, låter
vaden försvinna ner under skumtäcknet,
kliver i <i>helt och hållet</i> och lutar ryggen
mot badkarskanten. (s 108)

Motsvarigheterna är formförändrade. I (28)—(29) och i (33) är det fråga om denotations- och konnotationsmotsvarigheter. Det gäller konnotationsmotsvarighet i (31) och i (31). Vidare är (30) bara en denotationsmotsvarighet. Finskans *tavallaan* i (28) har alltid, sammanlagt 13 gånger, översatts med idiomet *på sätt och vis* i denna roman. Detta faktum är inte någon överraskning eftersom den officiella översättningen för normaluttrycket *tavallaan* är ju idiomet *på sätt och vis*. Med idiomet *helt och hållet* i (29)—(31) har översatts sådana finska normaluttryck som *kokonaan*, *täydellisesti* och *täysin*. I (32) är det fråga om fall där översättaren har lagt idiomet *helt hållet* till den finska verbfrasen *lakata olemasta*. Man kan tänka att denna finska verbfras på *sätt och vis* innehåller redan ordet *kokonaan*. I den svenska översättningsversionen står 'försvinna *helt och hållet*' på plats där det i originaltexten står bara *lakata olemasta*. Dessutom finns det ett fall i översättningen där översättaren har ändrat hela satsen (se exempel 33).

(34)	fi. <i>mitä helvettiä sitten?</i> (s.227)	sv. <i>vad spelar det för roll?</i> (s.286)
(35)	fi. <i>mitä niitä enää</i> (s.246)	sv. <i>spelar ingen roll</i> (s.302)

(36) fi. *ei vielä merkitse mitään* (s.134)

sv. *vad spelar det för roll?*(s.171)

Motsvarigheterna i (34)-(36) är formförändrade och i (34) handlar det om denotationsmotsvarighet medan det i (35) och (36) är fråga om konnotationsmotsvarigheter. Svenskans idiom *vad spelar det för roll* har betydelsen 'mitä väliä sillä on' i finskan. Översättaren har använt detta idiom för att översätta tre olika finska uttryck: *mitä helvettiä sitten?* (34), *mitä niitä enää* (35) och *ei vielä merkitse mitään* (36). Finskans *mitä helvettiä sitten?* betyder ord för ord 'vad helvete sedan?'. Medan *mitä niitä enää* (35) som har översatts med idiomet *spelare ingen roll*, har den ordagranna betydelsen 'vad dem längre' som betyder ungefär 'varför borde man tänka på de saker längre'. Vidare betyder finskans *ei vielä merkitse mitään* ord för ord 'det betyder inte ännu någonting'.

5 DISKUSSION

Det har varit svårt att nå en konsensus om definitionen av idiom bland forskare som har förklarat begreppet *idiom* på många olika sätt och från olika synvinklar. Gemensamt för dessa olika definitioner är ändå att de alla innehåller tanken att idiom är ett fast uttryck, en grupp av ord vars betydelse man inte skulle känna även om man känner de enskilda ordens betydelse. Också egenskapen att idiom till formen är en lexikaliserad fras, återkom hos teoretikerna. Vidare ska uttrycket inte vara semantiskt härledbart och det måste innehålla minst en metafor. Jag anser att denna definition av idiom är den mest omfattande och tydligaste. Definitionerna var lite motstridiga eftersom det är fråga om en språkvetenskaplig deldisciplin som är relativt ung och fenomenet är komplicerat.

Men det var överraskande att man relativt lite har forskat i fraser och idiomatiska uttryck eller idiom. Det finns t.ex. tiotals idiomordböcker om engelska idiom och finska översättningar av dem. Men det finns inte alls så många svenska, svenska – finska eller finska – svenska idiomordböcker och detta framkommer också i tidigare studier.

Låt mig älska mer är en skönlitterär roman som innehåller mycket talspråkighet. Jag väntade mig att min primärlitteratur skulle innehålla relativt många idiom eftersom det är fråga om en konstnärlig text och hör till finsk skönlitteratur. Denna roman innehåller ändå en

överraskande stor mängd uttryck som kan anses uppfylla kriteriet för begreppet idiom: sammanlagt fanns det 348 fall och 513 förekomster. Antalet idiom var stort jämfört med mina förväntningar därför att jag inte visste hurdana olika idiom det egentligen kan finnas i den undersökta romanen.

Jag byggde mina förväntningar om antalet idiom på Saukkonens (1984, refererad i Ingo) stilbegrepp som har tre utgångspunkter: konst, vetenskap och information. Det finns tre huvudstilar i hans klassificering: 1) konstnärlig stil, vetenskaplig-teoretisk stil och 3) informationsstil. En konstnärlig text där man alltså försöker skapa stämningar och påverka läsarens känslor och uppfattningar är till sin grundnatur konkret: en fiktiv konkret sak representerar ett abstrakt fenomen. Konstnärlig text är presenterande, beskrivande och först och främst berättande (Ingo 1990: 179-187.)

Min hypotes var att idiom översätts så långt som möjligt med idiom i Juha Itkonens (2005) roman *Anna minun rakastaa enemmän* och i dess svenska översättning *Låt mig älska mer*. Jag baserade min hypotes på faktumet att författarens uppgift är att skapa stämningar och påverka läsarens känslor i en konstnärlig text som alltså innefattar naturligtvis skönlitterära texter. Eftersom idiom är sådana uttryck som berikar språk och formar just olika stämningar i språk, kunde man anta att idiom översätts så långt som möjligt med idiom för att stämningen skulle bevaras.

Hypotesen visade sig vara felaktig. Resultatet visade att bara 34,8 % av materialet var fall där idiomet hade översatts med idiom. Översättningen av normaluttryck med idiom bildade den största kategorin, 41,4 %. Fast översättningar av idiom med normaluttryck utgjorde knappt en femtedel (18,1 %) av alla idiomen i materialet, hade översättaren kompenserat fint de fall där hon översatt källtextens idiom med målspråkliga normaluttryck. Den stilistiska balansen garanteras utmärkt på så sätt. De ordagranna översättningarna formade klart den minsta gruppen av alla idiom i materialet med 5,7 %.

När jag excerperade idiom från primärlitteraturen, förekom det flera ställen där jag var osäker om det var fråga om idiom eller inte. Jag hade svårigheter speciellt med finska uttryck. Jag anser att detta är därför att jag har finska som modersmål och jag stannade ofta kvar för att

tänka mycket noggrant uttrycken och jämförde de enstaka ordens betydelse med varandra. Om ett utplockat uttryck inte fanns i idiomordböcker, var jag tvungen att fundera på det ännu noggrannare.

I osäkra fall granskade jag först uttrycket med ett ord åt gången. Till att börja med tog jag reda på om ordet var substantiv och ytterligare om det var fråga om ett abstrakt eller konkret substantiv. Om uttrycket innehöll ett abstrakt substantiv eller ord som inte i och för sig betyder någonting, utelämnades det. Det fanns ytterligare fall där alla ord i uttrycket betydde någonting för sig men uttrycket var så bundet till något sammanhang dvs. någon betydelse att uttrycket anses förlora sin idiomatiska natur om det tas bort från just denna kontext. Sådana fall betraktades inte som idiom.

Detta förfarande baserar sig på antagandet att en ordförbindelse är idiomatisk när det finns diskrepans dvs. semantisk relation mellan den fraseologiska och den ordagranna betydelsen hos hela uttrycket och det hjälpte mig mycket att bestämma om ett uttryck var idiom eller inte.”Ju större denna diskrepans är, desto mer idiomatiskt är uttrycket” (Skog- Södersved, Malmqvist 2007: 325).

Mitt forskningsmaterial var ganska omfattande eftersom det innebar två romaner i praktiken. Jag skulle ha kunnat dela idiom på något annat sätt men jag tycker att eftersom min kandidatavhandling behandlar översättning av idiom, är det väsentligt och naturligt att uppdelade dem på grund av översättningssätt. Vidare hade det varit bättre och mer överskådligt att uppdelade också de svenska idiomerna i olika grupper: genomskinliga, semi- transparenta och ogenomskinliga eller opaka idiom. Men för mina syften var det viktigaste att nämna dessa grupper i samband med begreppet idiom och ge några finska exempel på dem för att man överhuvudtaget kan förstå vad dessa grupper innebär.

Översättaren av romanen *Låt mig älska mer* har enligt min åsikt lyckats med idiomöversättningarna eftersom texten inte känns främmande utan väcker likadana känslor som originaltexten. Jag anser att översättaren har kunnat överföra konnotationer eller känslövärden från källspråket till målspråket.

6 AVSLUTNING

Syftet med denna studie var att redogöra för hur idiom översatts från Juha Itkonens roman *Anna minun rakastaa enemmän* till dess svenska version *Låt mig älska mer*. Jag använde kvalitativ metod med kvantitativa drag som undersökningsmetod och materialet bestod av idiomatiska uttryck samt av normaluttryck excerperade från de båda romanversionerna.

Av undersökningen framgår att normaluttryck ersattes med idiom i översättningen. Den nästa största gruppen utgjordes av fall där idiom översattes med idiom. Således bekräftades inte min hypotes. Trots att det kräver stor vakenheten och arbetsskicklighet att översätta ett normaluttryck i källspråket med ett idiom som motsvarighet, har översättaren lyckats bevara sentimentalitet och längtan.

Det viktigaste resultatet var att stämningen från originaltexten har kunnat överföras till översättningen. Läsaren får känna desamma känslor som i originaltexten genom att läsa översättningen. Jag anser att detta är väsentligt därför att de är fråga om en skönlitterär text, en roman. Prosa som innebär romaner, syftar att påverka läsarens känslor och skapa stämningar. Vidare visar studien denna viktiga faktor att översättning och översättning av idiom överhuvudtaget är möjligt.

Mina resultat kan naturligtvis inte generaliseras därför att de gäller bara detta material. Varje roman är ett enskilt verk och kan inte ha samma innehåll med någon annan roman. Eftersom det finns skillnader inom skönlitteraturbranschen, har varje författare en egen stil att skriva och berätta historier. Skönlitteratur innefattar bl.a. fantasi, thriller, deckare, poesi, dramatik och kärleksroman. Vidare är det möjligt att författare vill prova olika genrer.

I fortsättningen vore det intressant att forska mer omfattande i skönlitteratur; ta med skönlitterära texter av olika genrer och granska om antalet idiom beror på genre. Exempelvis finns det fler idiomatiska uttryck i dramatik än i fantasiböcker? I framtida studier skulle man också kunna undersöka hur idiom användning varierar hos samma författare eller t.ex. hos samma översättare. Finns det någon modell som översättaren kan använda idiom oavsett att originaltexten? Personligen tycker jag att det skulle vara intressant att jämföra närmare

romanen *Anna minun rakastaa enemmän* och dess svenska översättning *Låt mig älska mer*. Det är därför att jag inte kunde låta bli att lägga märke till att denna översättning hade ett helt annorlunda försättsblad än i den finska originalromanen. Det vore intressant att förstå vad som påverkar sådana faktorer.

Skönlitteraturen sprider hela tiden och det behövs också fler översättningar med tanke på vår värld där människor lär sig att använda fler och fler olika språk. Vi behöver översättningar för att traditioner och språkbruk i olika länder skulle kunna vara i dialog med varandra. Idiomöversättningar är viktiga eftersom idiom berikar språkbruket.

LITTERATUR

Primärlitteratur

Itkonen, Juha, 2005: *Anna minun rakastaa enemmän*. TEOS.

Itkonen, Juha, 2005: *Låt mig älska mer*. Översättare Frostell, Camilla. Albert Bonniers Förlag, 2008.

Sekundärlitteratur

Ingo, Rune, 1990: *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteeseen*. Juva: WSOY.

Ingo, Rune, 1991: *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Studentlitteratur. Lund.

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta. Översättandes praktik och didaktik*. Studentlitteratur. Denmark: Narayana Press.

Kari, Erkki, 1993: *Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja*. Helsingfors: Otava.

Kari, Erkki, 1993: *Svenska här och nu. Ruotsalaisuomalainen idiomisanakirja*. Helsingfors: Otava.

Köykkä, Leena; Saanila, Marianne; Saari, Marianne; Tirkkonen, Kirsti; Viljanen, Kari, 2006: *Gummerus små gula ordböcker. Finska-svenska-finska*. Andra, förändrat verk, tredje upplag. Mikkeli: St. Michel Print Oy.

Luthman, Hans, 2002: *Svenska idiom: 4,500 vardagsuttryck*. Folkuniversitetets förlag.

Muikku-Werner, Pirkko; Jantunen Jarmo Harri; Kokko Ossi, 2008: *Suurella sydämellä ihan sikana. Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Mäntylä, Katja, 2004: *Idioms and language users: the effect of the characteristics of idioms on their recognition and interpretation by native and non-native speakers of English*.

Doktorsavhandling. Humanistisk fakultet, Jyväskylä Universitet. [Online.] Tillgänglig: <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1717-7> S. 26-38.

Norstedts stora svenska ordbok, 1986. Språkdata och Esselte studium AB. (i texten NSSO)

Rossi-Pokela, Suvi, 2001: *Om översättning av idiom: idiom i Tove Janssons roman Den ärliga bedragaren och i dess finska översättning*. Pro gradu -avhandling. Institutionen för språk, Jyväskylä Universitet. [Online.] Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11388>

Skog-Södersved, Mariann; Malmqvist, Anita, 2007: *Vad är ett idiom? Om definitioner, terminologi och typologi*. Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII. S. 317-327. Vasa.

Wiman, Mona, 1989: *Målande uttryck. En liten bok med svenska idiom*. Språkdata och Esselte Ordbok AB. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri.